אשור בבל
ASSYRIAN BABYLON
שנה 3, גיליון 137, יום ראשון, ז' באב תשס"ה, 7.8.2005
Bahra No.137 Sun.7-8-2005

מחקרים חדשים בתולדות אשור ובבל

מלחמת אשור ובבל בשנים 1850–1800 לפנה"ס

ד"ר אבי אלמגור
Avi.Almagor@yahoo.com

שלמנאסר השלישי מלך אשור (858–824 לפנה"ס) מוביל את צבאו בקרב נגד ממלכת ארם-דמשק. מתוך שער ברונזה מבלוואט

תקציר

מאמר זה עוסק בתולדות אשור ובבל בתקופה שבין 1850 ל-1800 לפנה"ס, תקופה שבה שתי הממלכות נאבקו על השליטה במסחר ובדרכים המובילות לאזורי המחצבים. המחקר מבוסס על ראיות ארכיאולוגיות ועל מקורות כתובים שנמצאו בחפירות בעשרים השנים האחרונות. המאמר בוחן את הסיבות למלחמה, את מהלכיה ואת השפעותיה על שתי הממלכות.

מבוא

בשנת 1850 לפנה"ס עלה על כס המלכות באשור המלך שמשי-אדד הראשון, שהיה בן למשפחה שמוצאה מן העיר מארי. הוא הצליח לאחד תחת שלטונו את רוב שטחי ממלכת אשור העתיקה, ובכך יצר מעצמה חזקה שהייתה מסוגלת להתמודד עם כל שכנותיה. בבבל שלט באותה עת המלך חמורבי השישי, שירש את אביו סין-מוסאליים בשנת 1855 לפנה"ס.

המקורות הכתובים מתארים את חמורבי כשליט שאפתן ורב-פעלים, אך גם כמי שנאלץ להתמודד עם אתגרים כלכליים וצבאיים קשים. בשנים הראשונות לשלטונו נאלץ המלך להתמודד עם בצורת ממושכת ועם פלישות של שבטים נוודיים מהצפון. רק לאחר שנת 1840 לפנה"ס הצליח חמורבי לייצב את מצבו הפנימי ולהתחיל במדיניות חוץ אקטיבית.

הרקע הכלכלי למלחמה

הסיבה העיקרית למלחמה הייתה השליטה בדרכי המסחר המובילות לאזורי המחצבים. אשור שלטה בדרך המסחר הצפונית, שהובילה אל מכרות הנחושת והכסף בטאורוס, ואילו בבל שלטה בדרך הדרומית, שהובילה אל מפרץ הפרסי ואל מקורות הבדיל. שתי הדרכים היו חיוניות לשגשוגן של שתי הממלכות, ולכן כל ניסיון של צד אחד להרחיב את שליטתו על דרך אחת נתפס כאיום ישיר על הצד השני.

בנוסף לכך, שתי הממלכות התחרו ביניהן על השליטה בסחר עם ממלכת לרסא שבדרום בבל. לרסא הייתה עשירה בתמרים, בשמנים ובטקסטיל, והיא שלטה בנמל החשוב של קאלוט. כאשר חמורבי כבש את לרסא בשנת 1763 לפנה"ס, הוא הפך את העיר לבירה של ממלכה חדשה שכללה את רוב דרום בבל. שמשי-אדד ראה בכך איום ישיר על האינטרסים הכלכליים של אשור, ולכן החל להתכונן למלחמה.

מהלך המלחמה

המלחמה פרצה בשנת 1820 לפנה"ס, כאשר שמשי-אדד יזם מסע צבאי נגד ערי הגבול הדרומיות של ממלכת לרסא. בשנה הראשונה למלחמה הצליחו הכוחות האשוריים לכבוש את העיר שוברום ולהגיע עד לגדות נהר הפרת. חמורבי הגיב במהירות, והוביל צבא גדול נגד הכוחות האשוריים. הקרב הגדול התרחש ליד העיר נרבתום, שם נפגשו שני הצבאות בקרב שנמשך יום שלם.

לפי הכתובות שנמצאו בארמון המלכותי בנרבתום, הקרב היה עקוב מדם במיוחד. שני הצדדים ספגו אבדות כבדות, ואף אחד מהם לא הצליח להשיג ניצחון מוחץ. בסופו של דבר נסוגו הכוחות האשוריים צפונה, ואילו הבבלים נותרו בשטח הקרב. למרות זאת, הקרב נחשב לנקודת מפנה במלחמה, משום שהוא הוכיח לשמשי-אדד כי לא יהיה זה פשוט להביס את חמורבי בשדה הקרב.

בשנים שלאחר מכן התנהלו הצדדים במלחמת התשה. הם ביצעו פשיטות על ערי הגבול של היריב, אך לא הצליחו להשיג יתרון מכריע. בשנת 1815 לפנה"ס נחתם הסכם שלום זמני, שהחזיר את המצב לקדמותו. עם זאת, הסכם זה לא הצליח לפתור את הבעיות הכלכליות שהיו הגורם העיקרי למלחמה, והוא נשבר כבר בשנת 1810 לפנה"ס.

השפעות המלחמה

המלחמה השפיעה באופן עמוק על שתי הממלכות. באשור היא הובילה לשינוי במבנה השלטוני, שכן שמשי-אדד נאלץ להעניק סמכויות רבות יותר לשרים ולמושלים המקומיים כדי לגייס את המשאבים הדרושים למאמץ המלחמתי. בבבל היא הובילה לירידה בכוחם של הכוהנים, שכן חמורבי החל להטיל עליהם מסים כבדים כדי לממן את הצבא.

מבחינה כלכלית, המלחמה גרמה נזק רב לשתי הממלכות. הסחר בין אשור לבבל כמעט נפסק לחלוטין, והדרכים הפכו לבלתי בטוחות. רבים מהסוחרים נאלצו לעבור לדרכים ארוכות ויקרות יותר, מה שהעלה את מחירי הסחורות. בנוסף, המלחמה גבתה מחיר כבד בנפש, ומספר ההרוגים בשני הצדדים נאמד ביותר מ-15,000 איש.

סיכום

המלחמה בין אשור לבבל בשנים 1850–1800 לפנה"ס הייתה אחת המלחמות הגדולות והמשמעותיות ביותר במזרח הקדום בתקופה זו. היא נבעה מהתחרות על משאבים ועל דרכי מסחר, והסתיימה ללא מנצח ברור. עם זאת, היא שינתה את פני האזור לדורות, והשפיעה על ההתפתחויות הפוליטיות והכלכליות במשך עשרות שנים רבות.

מקדש הירח בחרן: שיפוץ ושיקום

מאת: עבד אל-מלך

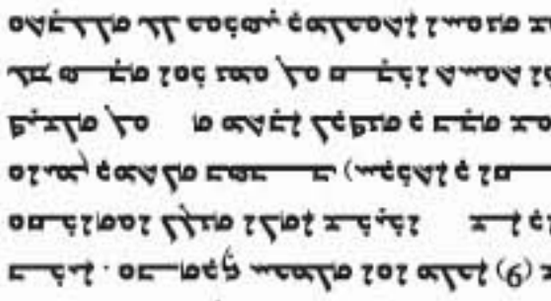

שרידי המקדש בחרן לאחר השיפוץ

תקציר

מאמר זה עוסק בשיפוץ ושיקום מקדש הירח בחרן, שנבנה במקור בתקופת שלטונו של המלך נבופלאסר (626–605 לפנה"ס) ונהרס בחלקו במהלך מלחמות המדים. המחקר מבוסס על ממצאים ארכיאולוגיים ועל כתובות שנמצאו בחפירות בשנים האחרונות. המאמר בוחן את שלבי השיפוץ, את החומרים ששימשו בבנייה ואת המשמעות הדתית של המקדש.

מבוא

חרן הייתה עיר חשובה במיוחד בדת הבבלית, משום שבה נמצא מקדש הירח אֶ-חולחול, שהוקדש לאל סין. המקדש נבנה במקור בתקופת שלטונו של נבופלאסר, אך נהרס בחלקו במהלך מלחמות המדים. בשנת 2038 לפנה"ס החל שיפוץ נרחב של המקדש, שנמשך כשנתיים. מטרת השיפוץ הייתה להחזיר את המקדש למצבו המקורי ככל האפשר.

שלבי השיפוץ

השיפוץ התחיל בפינוי השרידים שנותרו מהמקדש. לאחר מכן נחפרו יסודות חדשים, שכן היסודות המקוריים נהרסו כמעט לחלוטין. היסודות החדשים נבנו מלבנים שנשרפו בכבשן, בדומה לשיטה שבה נבנה המקדש במקור. הקירות הוקמו בעובי של כ-3 מטרים, והם נבנו בשיטת "הלבנים המשולבות".

הגג נבנה מעצי ארז שהובאו מהרי לבנון, ומעל הקורות הונחה שכבה של קש וטיט. הדלתות והחלונות עוטרו בלוחות ברונזה מעוטרים בדמויות של אלים ושל המלך נבופלאסר עצמו. הרצפה רוצפה בלבנים צבעוניות, שחלקן נשמרו עד היום.

חשיבות דתית

המקדש היה מרכז פולחני חשוב, ובו התקיימו טקסים מיוחדים לכבוד אל הירח. בין הטקסים הידועים ניתן למנות את "חג הירח המלא", שבו הובאו קורבנות מיוחדים והתקיימה תהלוכה סביב המקדש. כמו כן, המקדש שימש כמרכז כלכלי, שכן הוא החזיק בשטחים חקלאיים נרחבים ובעדרי צאן גדולים.

סיכום

שיפוץ מקדש הירח בחרן היה פרויקט שאפתני שנועד להחזיר את אחד המקדשים החשובים ביותר בדת הבבלית. השיפוץ בוצע בקפידה רבה, תוך שימוש בחומרים ובשיטות בנייה מסורתיים. המקדש המשוחזר שימש עד לתקופת שלטונו של נבונאיד (555–539 לפנה"ס), שהחל בשיפוץ נוסף של המקדש.

מחקרים חדשים בתולדות אשור ובבל

כתב העת לחקר ההיסטוריה של מסופוטמיה העתיקה
כרך ג', גיליון 2, שנת 2038 – 2047
ISSN 0321-6754

ד"ר יעל בן-שלמה
Yael.BenShlomo@tau.ac.il

פרופ' מיכאל רוזנברג
Michael.Rosenberg@huji.ac.il